

УДК 63:(477)

JEL M21, Q13

DOI 10.32782/2786-8273/2023-2-9

Людвенко Д.В.

доктор економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу економіки
регіонального розвитку та прогнозування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7908-5718>

Dmytro Ljudvenko

National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics"

Томілова-Яремчук Н.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6409-7487>

Nadiia Tomilova-Yaremchuk

Bila Tserkva National Agrarian University

Крупа Н.М.

кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри садово-паркового господарства,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5299-3580>

Nataliia Krupa

Bila Tserkva National Agrarian University

Хомяк Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3002-9659>

Nataliia Khomiak

Bila Tserkva National Agrarian University

Заболотний В.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1172-5966>

Vyacheslav Zabolotnyi

Bila Tserkva National Agrarian University

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНІВ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

PRIORITY DIRECTIONS OF FINANCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONAL AGRICULTURE IN THE POSTWAR PERIOD IN UKRAINE

Анотація. Визначено стратегічні напрями регіонального розвитку сільського господарства. Внаслідок воєнних дій багато підприємств припинили свою роботу, значних руйнувань зазнала інфраструктура. Війна зосередила додаткову відповідальність на тих регіонах, які перебувають у тилу, щодо функціонування економіки, формування резервів, надання населенню послуг, підтримки критичної інфраструктури. У цій ситуації значно вищу спроможність і стійкість продемонстрували ті громади, які володіють розвинутим управлінським та фінансово-економічним потенціалом. Досліджено динаміку зміни виробництва зернових за окремими територіями України під час активних бойових дій. Встановлено напрями розвитку міжрегіональних продовольчих зв'язків. Обґрунтовано напрями підвищення конкурен-

тоспроможності сільського господарства та в цілому АПК. Визначено сучасні стратегічні напрями регіонального розвитку сільського господарства в Україні.

Ключові слова: стратегія, регіональний розвиток, сільське господарство, територіальні громади, економіка.

Abstract. Introduction. The list of measures taken in Ukraine in 2014–2021 to implement decentralization and the new state regional policy contributed to the balanced development of Ukrainian territorial communities and regions, and created thousands of horizontal links between them. However, despite this, no effective tools were developed to coordinate the sectoral policies of ministries in the regions where the implementation of the State Strategy for Regional Development and regional development strategies had too limited financial resources. **The purpose of the article is to identify the priority areas of strategic financial and economic regional development of agriculture to provide local consumers with quality and affordable products in wartime and post-war. Methods.** To achieve this goal, the article uses the following methods: the interrelation of analysis, accounting, information array and statistics. The economic analysis reflects the value assessment of the financial and economic agricultural sector; a process approach to the choice of analysis methodology and is comprehensive in nature. The information base of the study is based on data from analytical publications and expert opinions of specialists in various fields. **Results.** The strategic directions of development of innovation processes in the current economic conditions of agrarian regions of Ukraine are: improvement of the demographic situation in rural areas; overcoming social discrimination of the population and producers in rural areas; reducing the level of unemployment in rural areas, increasing employment; creation of new jobs; expanding the network of consulting services to provide legal, economic and technological advice to farmers; increasing the investment attractiveness of rural areas. **Conclusions.** The agricultural sector of the economy should operate on a new organizational, economic and technological basis, have an integral production and technological system of functionally interconnected enterprises, industries and spheres united by a common ultimate goal – to provide the population with food in the required volumes and at affordable prices. The basis for shaping the prospects for the existence of the Ukrainian village should be the optimization of priority areas of balanced development of rural areas in the context of further reform of the agrarian economy.

Keywords: strategy, regional development, agriculture, territorial communities, economy.

Постановка проблеми. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2027 року (далі – ДСРР-2027), яка була затверджена у 2020 році, стала головним планувальним документом державної регіональної політики України на 7 років з синхронізацією українського планувального циклу із європейським. Стратегія є цілісним планувальним документом, який має чіткі територіальні виміри, зорієнтовує державну регіональну політику на досягнення стратегічних цілей, які є визначальними для держави та її регіонів. Стратегія визначила окремі типи функціональних територій, щодо яких мають застосовуватись нові інноваційні інструменти для розвитку. В розвиток положень ДСРР-2027 було підготовлено відповідне законодавче забезпечення, яке, не було ухвалено до початку великої війни з Росією [2].

Перелік заходів, що були проведені в Україні у 2014–2021 роках по децентралізації та нової державної регіональної політики сприяв збалансованому розвитку українських територіальних громад і регіонів, створив тисячі горизонтальних зв'язків між ними. Але, незважаючи на це, не було сформовано дієвих інструментів координації секторальних політик міністерств в регіонах, де реалізація Державної стратегії регіонального розвитку і регіональних стратегій розвитку мала надто обмежені фінансові ресурси. Окремо потрібно зазначити, що лише в 2014 році питання формування згуртованості українського простору почало набувати ознак державної політики. Відкрита агресія РФ проти України, що переросла у тотальну війну, призвела до руйнувань українських міст та сіл, знищення критичної інфраструктури у багатьох громадах та регіонах, мільйонів вимушених переселенців, суттєвих зсувів у демографічній ситуації в різних регіонах. Діяльність органів місцевого самоврядування територіальних громад в складних умовах війни, безповоротна допомога громадам і регіонів найбільш постраждалим територіям показали правильність попередньої політики у сферах децентралізації та регіонального розвитку.

Проте війна дуже сильно вплинула на всі складові як внутрішньої політики держави так і державної регіональної політики.

Нині, до традиційних викликів, які були перед повномасштабним вторгненням РФ в Україні, додалися нові, де наша держава, з різних причин навіть не могла врахувати при плануванні як мало ймовірні. Саме зараз, вони стали домінуючим і впливатимуть на подальший розвиток країни та її регіонів у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні напрями розвитку аграрного сектору в контексті євроінтеграційних процесів відображені у роботах Андрійчука В., Бородіної О., Власова В., Зіновчука В., Лопатинського Ю., Осташко Т., Пасхавера Б., Саблука П., Юрчишина В. та ін. Проблематикою формування і реалізації заходів Спільної аграрної політики (САП) ЄС займались такі вітчизняні дослідники, як Дем'яненко С., Зінчук Т., Кваша С., Кваша К., Білозубенко В. та ін. Водночас окремі аспекти порушеної проблеми все ще залишаються недостатньо опрацьованими та висвітленими в науковій літературі. Насамперед ідеться про потребу якнайшвидшої імплементації інтегрального підходу до розв'язання проблем розвитку сільського господарства та сталого розвитку сільських територій.

Мета статті полягає у визначенні пріоритетних напрямів стратегічного фінансово-економічного регіонального розвитку сільського господарства для забезпечення місцевих споживачів якісною та доступною продукцією у воєнний та повоєнний час.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри масштабні руйнування інфраструктури, мінування українських полів та зниження обсягів виробництва, провідні експерти стверджують, що сільському господарству навряд чи загрожує втрата статусу житниці Європи та світу.

У вирішенні завдання для забезпечення місцевих споживачів якісною та доступною продукцією сільськогосподарського призначення, особливо у воєнний, повоєнний час та можливої втрати світових позицій у експорті зерна, слід дослідити динаміку зміни виробництва зернових за окремими територіями України під час активних бойових дій (табл. 1).

Внаслідок активних військових дій з боку РФ на території України, посівні площі зернових зменшились на 26,2%, валовий збір на 37,4%, урожайність на

Таблиця 1

Виробництво зернових у 2021–2022 рр.

Область	Всього, тис. га			Валовий збір, тис. т			Урожайність, ц/га		
	2021	2022	2022 до 2021, %	2021	2022	2022 до 2021, %	2021	2022	2022 до 2021, %
Вінницька	890	803	90,2	6536	3564	54,5	73,4	44,4	60,5
Волинська	327	304	92,8	1509	1359	90,0	46,1	44,7	97,0
Дніпропетровська	1150	1020	88,7	4949	3271	66,1	43,0	32,1	74,5
Донецька	596	184	30,9	2228	544	24,4	37,4	29,5	79,1
Житомирська	552	459	83,1	3357	1987	59,2	60,8	43,3	71,3
Закарпатська	83	79	95,4	363	306	84,4	43,6	38,6	88,4
Запорізька	1014	286	28,2	3838	770	20,1	37,9	26,9	71,1
Івано-Франківська	155	145	93,5	1010	844	83,6	65,3	58,3	89,4
Київська	676	612	90,5	4567	2978	65,2	67,6	48,7	72,0
Кіровоградська	900	860	95,6	4981	3887	78,0	55,4	45,2	81,6
Луганська	392	85	21,6	1391	253	18,2	35,5	29,9	84,3
Львівська	315	326	103,3	1828	1905	104,2	58,0	58,5	100,9
Миколаївська	951	705	74,2	3926	2134	54,4	41,3	30,3	73,3
Одеська	1238	1178	95,2	5105	3062	60,0	41,2	26,0	63,0
Полтавська	1011	886	87,7	5980	5097	85,2	59,2	57,5	97,2
Рівненська	319	281	88,2	1727	1403	81,3	54,2	49,9	92,2
Сумська	722	539	74,6	4261	3472	81,5	59,0	64,4	109,2
Тернопільська	487	443	90,8	3304	2643	80,0	67,8	59,7	88,1
Харківська	1061	578	54,5	4937	2445	49,5	46,5	42,3	90,9
Херсонська	814			3529			43,4		0,0
Хмельницька	626	554	88,5	4831	3516	72,8	77,2	63,4	82,2
Черкаська	708	648	91,5	5150	3659	71,0	72,7	56,5	77,6
Чернівецька	121	123	102,2	729	665	91,3	60,5	54,0	89,3
Чернігівська	841	630	74,9	5977	3956	66,2	71,1	62,8	88,3
ВСЬОГО	15948	11773	73,8	86010	53864	62,6	53,9	45,8	84,8
області, в яких не проходили воєнні дії	8882	8109	91,3	51357	37166	72,4	57,8	45,8	79,3
області, в яких проходили воєнні дії	7067	3664	51,9	34653	16698	48,2	49,0	45,6	92,9
Усього	15948	11773	73,8	86010	53864	62,6	53,9	45,8	84,8

Джерело: статистичний збірник сільського господарства України за 2022 р.

15,2%. Закономірним результатом є те, що в окремих регіонах, (Львівська область) є збільшення посівних площ (на 3,3%) та урожайності (на 0,9%), що сприяє збільшенню валового збору на 4,2%. Однак, урожайність зернових у Сумській області хоч і збільшилась на 9,2%, але не як не змінила інші показники. В регіонах прослідковується негативна динаміка скорочення результатів діяльності по виробництву зернових, але отримана кількість повинна забезпечити внутрішні потреби населення за балансом споживання.

Виробництво пшениці є одним з експортно важливих завдань для нашої держави, тому динаміка її зміни за окремими територіями України під час активних бойових дій, на нашу думку є першочерговим дослідженням (табл. 2).

Військові дії в регіонах нашої держави негативно впливають на виробництво пшениці. Так, посівні площі скоротились на 25,5%, валовий збір на 25,5%, урожайність на 13,4%. Однак, дослідження показали позитивну динаміку в деяких регіонах по:

– збільшення посівних площ у Вінницькій області на 0,7%, Закарпатській на 4,1%, Івано-Франківській на 14,8%, Кіровоградській на 0,1%, Львівській на 6,3%, Полтавській на 7,7%, Тернопільській на 7,5%, Хмельницькій на 4,7%, Чернівецькій на 7,8%;

– збільшення валового збору у Закарпатській на 10,5%, Івано-Франківській на 15,8%, Львівській на 10,6%, Сумській на 9,8 та Тернопільській на 3,3%;

– збільшенню урожайності у Волинській на 0,9%, Закарпатській на 6,1%, Івано-Франківській на 0,9%, Львівській на 4,0% та Сумській на 12,8%.

Враховуючи розрахункові дослідження, вважаємо, що у забезпеченні місцевих ринків сільськогосподарської продукції, допоможуть наступні заходи [3]:

Підтримка місцевих фермерів: державні та місцеві органи влади повинні забезпечити фермерам доступ до кредитів, навчання та інших ресурсів, що необхідні для розвитку аграрного бізнесу.

Розвиток мережі місцевих ринків: забезпечення стабільного попиту на місцеву сільськогосподарську продукцію допоможе створення мережі місцевих ринків, де фермери можуть продавати свою продукцію безпосередньо споживачам. У майбутньому це збільшить дохід фермерів та зменшить витрати на транспортування продукції на віддалені ринки.

Підтримка споживачів: зацікавленість у придбанні місцевої сільськогосподарської продукції у фермерів, місцеві владні органи повинні проводити кампанії з

Таблиця 2

Виробництво пшениці у 2021–2022 рр.

Область	Всього, тис. га			Валовий збір, тис. т			Урожайність, ц/га		
	2021	2022	2022 до 2021, %	2021	2022	2022 до 2021, %	2021	2022	2022 до 2021, %
Вінницька	317	320	100,7	1767	1287	72,8	55,7	40,2	72,3
Волинська	165	163	98,4	718	713	99,2	43,4	43,8	100,9
Дніпропетровська	561	523	93,1	2469	1688	68,4	44,0	32,3	73,4
Донецька	381	139	36,5	1549	431	27,9	40,7	31,0	76,3
Житомирська	162	156	96,4	754	631	83,7	46,5	40,4	86,9
Закарпатська	24	25	104,1	82	90	110,5	33,7	35,7	106,1
Запорізька	707	203	28,7	2717	570	21,0	38,4	28,1	73,1
Івано-Франківська	47	54	114,8	236	273	115,8	49,7	50,2	100,9
Київська	208	208	99,9	1054	798	75,8	50,6	38,4	75,9
Кіровоградська	384	384	100,1	1869	1625	87,0	48,7	42,3	86,8
Луганська	282	43	15,4	1081	145	13,5	38,4	33,6	87,5
Львівська	167	178	106,3	824	912	110,6	49,3	51,3	104,0
Миколаївська	480	387	80,5	2030	1237	60,9	42,3	32,0	75,7
Одеська	679	663	97,7	2643	1741	65,9	39,0	26,3	67,4
Полтавська	250	269	107,7	1204	1110	92,2	48,3	41,3	85,6
Рівненська	115	114	99,1	539	515	95,5	47,1	45,3	96,3
Сумська	196	190	97,3	929	1020	109,8	47,5	53,6	112,8
Тернопільська	206	221	107,5	1139	1176	103,3	55,4	53,2	96,0
Харківська	589	352	59,7	2831	1366	48,3	48,0	38,8	80,8
Херсонська	504	33		2073	105		41,2	31,6	76,7
Хмельницька	219	230	104,7	1317	1294	98,3	60,1	56,4	93,8
Черкаська	228	219	96,2	1229	1017	82,7	53,9	46,4	86,0
Чернівецька	35	37	107,8	174	154	88,3	50,3	41,2	81,9
Чернігівська	186	171	92,0	924	829	89,7	49,7	48,5	97,5
ВСЬОГО	7090	5282	74,5	32151	20729	64,5	45,3	39,2	86,6
області, в яких не проходили воєнні дії	3558	3555	99,9	16964	14226	83,9	47,7	40,0	83,9
області, в яких проходили воєнні дії	3532	1727	48,9	15187	6503	42,8	43,0	37,7	87,6
Усього	7090	5282	74,5	32151	20729	64,5	45,3	39,2	86,6

Джерело: статистичний збірник сільського господарства України за 2022 р.

просвітництва серед жителів територіальних громад (фестивалі, дегустації та інші заходи).

Список заходів є не повним і потребує до опрацювань, але не менш важливим у дослідженні є фактори впливу на місцеві ринки сільськогосподарської продукції (рис. 1).

Одним із ключових трендів у довоєнні роки є збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок впровадження новітніх технологій, зокрема, у сфері механізації та автоматизації процесів виробництва, які дозволяють зменшувати витрати та збільшувати врожайність. Так, автоматизація виробництва, ефективне використання землі, водних ресурсів, більш точне застосування різноманітних добрив, новітні методи обробітку ґрунту та захист рослин, поступове вдосконалення зрощення допомагають підвищувати виробничу продуктивність, врожайність рослин, зменшують витрати на виробництво і забезпечують більш високу якість продукції.

Також зростає попит на екологічно чисту та органічну продукцію. Зміни у споживачьких пристрастях створюють попит на нові види сільськогосподарської продукції, такі як продукти без ГМО, що можуть бути дорожчі, але мають високу якість та відповідають вимогам здорового способу життя. Це сприяє розвитку дрібних, малих та середніх фермерських господарств, які можуть конкурувати з великими

агропромисловими компаніями у сегменті ринку, що стоєть натуральних та здорових продуктів.

Також потрібно зазначити, у зв'язку з пандемією COVID-19, активними бойовими діями на території України, були зафіксовані зростання попиту на місцеву продукцію, що викликало розвиток місцевих ринків та розвиток сільського господарства в цілому.

Не менш важливим, у недалекому повоєнному майбутньому, є розвиток зеленого туризму та збільшення інтересу до місцевої культури, що також позитивно сприяє збільшенню попиту на місцеву сільськогосподарську продукцію.

Незважаючи на позитивні тенденції, існують певні проблеми, які ставлять під загрозу розвиток сільського господарства та забезпечення місцевих ринків. Серед них можна виділити [5]:

– недостатнє фінансування, насамперед інвестування у розвиток аграрної інфраструктури (наприклад, будівництво складів та зерносховищ, утримання доріг тощо);

– нерівномірне розподілення земельних ресурсів та технологічної бази між різними регіонами, що призводить до зниження якості продукції та конкурентоспроможності на місцевих ринках;

Рис. 1. Фактори впливу на місцеві ринки сільськогосподарської продукції

Джерело: [1]

– відсутність ефективної системи підтримки держави, а саме програми для малих та середніх фермерських господарств, що повинні сприяти збільшенню конкурентоспроможності та забезпечити доступ до ринків збуту. Особливо це стосується експорту сільськогосподарської продукції, що є важливим джерелом доходів нашої держави, особливо під час повномасштабного вторгнення РФ.

Для України як держави, орієнтованої на експорт сільськогосподарської продукції, із практично незрівняним сільськогосподарським виробничим потенціалом, прогноз розвитку світового сільськогосподарського ринку виглядає багатообіцяючим. Очікується, що на фоні збільшення доходів, урбанізації, змін харчових звичок і розвитку виробництва біопалива світові обсяги торгівлі сільськогосподарською продукцією стабільно зростатимуть. Це стосується як сировини, так і готової продукції із високою доданою вартістю.

Втім реформа аграрного сектору України є необхідною для того, щоб скористатися величезними прогнозованими можливостями, оскільки поки сільське господарство і харчова промисловість України не досягли можливого та бажаного рівня конкурентоспроможності. Для створення сучасного, ефективного сільського господарства та промислової переробки сільськогосподарської продукції існує певний дефіцит інвестицій. Підприємницькі ініціативи гальмуються поганими умовами ведення бізнесу, які характеризуються необґрунтованими адміністративними бар'єрами, корупцією і надмірним регулюванням. У сільській місцевості негнучкий ринок землі у поєднанні з низьким рівнем освіти, браком молодих, ділових, інноваційних фермерів утворили неефективну структуру господарюючих суб'єктів та невикористання потенціалу для підвищення продуктивності та диверсифікації. Висока залежність від обмеженої кількості експортних товарів (в основному сировинних) і партнерів робить Україну вразливою до несприятливих погодних умов, політичних подій, ринкової кон'юнктури та цін. Якщо потенціал України не розкрити найближчим часом, країна може втратити чудову нагоду скористатись зростаючими світовими сільськогосподарськими ринками. Існує цілком реальна небезпека постійно втрачати експортні можливості, оскільки

більш конкурентоспроможні, гнучкіші і здатні швидше адаптуватись конкуренти заволодіють найбільш перспективними та цінними можливостями на світовому ринку.

На нашу думку, щоб повною мірою використати сприятливу кон'юнктуру світового ринку сільськогосподарської продукції, необхідно розкрити потенціал сільського господарства і агробізнесу України шляхом проведення глибокої, довгострокової і збалансованої реформи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності сільського господарства та харчової промисловості, а також на розвиток сільських територій.

Під час дослідження, нами було сформовано Стратегічне бачення розвитку сільського господарства та сільських територій України у воєнний та повоєнний час.

Вважаємо, що під час процесу реформування Україна повинна створити конкурентоспроможне, експортно-орієнтоване сільське господарство, а харчова промисловість продукує конкурентоспроможні харчові продукти відповідно до міжнародних стандартів безпечності та якості. Модернізація та інвестиції в харчову промисловість дозволять виготовляти більше продукції з високою доданою вартістю, що диверсифікує експортний портфель країни. В результаті цих перетворень Україна зміцнить свою позицію на традиційних експортних ринках і торгуватиме новими експортними товарами з новими країнами – партнерами, що сприятиме позитивному торговельному балансу щодо сільськогосподарської продукції.

В аграрному секторі економіки за допомогою реформованого, більш гнучкого ринку земель сільськогосподарського призначення, будуть розвиватись життєздатні та багатопрофільні господарюючі структури. Господарства різних розмірів і напрямків сприятимуть ефективному виробництву сільськогосподарської продукції; спеціалізація і диверсифікація виробництва, включаючи розвиток органічного виробництва, забезпечуватимуть життєздатність різних типів аграрних формувань. Ці зміни відбуватимуться у контексті стабільної і передбачуваної, простої, адресної та сучасної аграрної політики і системи підтримки, в якій форми підтримки, що викривляють ринок, такі, як цінова підтримка, і прив'язані до виробництва платежі, зводяться до мінімуму.

Політика розвитку сільських територій враховуватиме місцеві потреби і стимулюватиме місцеві ініціативи. Це призведе до створення нових робочих місць як в неаграрному секторі, в розвитку різноманітних форм підприємницької діяльності на селі, так і в сільському господарстві, шляхом диверсифікації його виробництва, виробництва більшої кількості продукції з високою доданою вартістю та органічної продукції, а також покращення інфраструктури, що призведе до підвищення якості життя у сільській місцевості.

Екологічна сталість виробництва агропродовольчої продукції враховується у всіх заходах, передбачених політикою. Регуляторні норми для води, ґрунту і пестицидів будуть встановлені згідно з європейськими / міжнародними стандартами. Детальне застосування органічних технологій в аграрному секторі, а також сучасна та ефективна державна політика в лісовому, рибному господарствах та в біоенергетиці, сприятимуть захисту природних ресурсів.

На нашу думку, стратегія регіонального розвитку сільського господарства повинна ґрунтуватися на головних пріоритетах (рис. 2).

Актуальним є розвиток міжрегіональних продовольчих зв'язків за рахунок:

- розвитку кооперації та інтеграції у виробництві, збуті, переробці і використанні сільгосппродукції; концентрації виробництва сільгосппродукції в тих районах і організаціях, де забезпечується максимум виходу якісної продукції при мінімумі витрат на її виробництво і доставку до споживачів;
- формування спеціалізованих зон товарного виробництва сільськогосподарської продукції з урахуванням її цільового використання;
- поліпшення організації зберігання і підвищення ефективності транспортування;
- розробки комплексу організаційно-економічних заходів щодо стабілізації та сталого розвитку сировинної бази ринку;
- оцінки ефективності міжрегіональних продовольчих комунікацій;
- розширення експортних можливостей;
- регулювання міжрегіональних продовольчих сполучень на основі стимулювання окремих товаровиробників і деяких видів продукції та продовольства;

Рис. 2. Принципи стратегії розвитку сільського господарства

Джерело: сформовано авторами на підставі [6; 7]

– створення умов для забезпечення населення якісним, різноманітним та економічно доступним харчовими продуктами за рахунок оптимальної збалансованості між обсягом власного виробництва, вивезенням надлишкових видів продукції сільськогосподарського призначення, а також ввезенням окремих видів, виробництво яких в області є неможливим, недостатнім або невігідним.

Висновки. Отже, стратегічними напрямками розвитку інноваційних процесів в сучасних умовах господарювання аграрних регіонів України є:

- поліпшення демографічної ситуації в сільській місцевості;
- подолання соціальної дискримінації населення і товаровиробників в сільських територіях за рахунок формування сприятливих житлових та соціально- побутових умов проживання (більш прискорений розвиток транспортної мережі, енерго- і водопостачання, розвиток соціальної інфраструктури), які сприяють припливу в сільську місцевість кваліфікованих кадрів, які перешкоджають їх перетоку з сільської місцевості до міста, підтримки комплексної компактної забудови місцевих поселень;
- зниження рівня безробіття на селі, підвищення зайнятості;
- створення нових робочих місць, в тому числі шляхом розвитку альтернативної діяльності (стимулювання збільшення робочих місць, створення пільгових умов для їх розвитку в несільськогосподарських сферах діяльності, особливо в рекреаційній та природоохоро-

ній діяльності), нарощування робочих місць в соціальній сфері села та об'єктах інфраструктури агропродовольчого ринку (зберігання, транспортування, збут);

- розширення мережі консультаційних служб для надання правових, економічних та технологічних консультацій суб'єктам фермерства;
- підвищення інвестиційної привабливості сільських територій, сприяння реалізації інвестиційних проектів;
- розробки та реалізації соціально-економічних цільових програм.

Таким чином, аграрний сектор економіки має функціонувати на новій організаційній, економічній та технологічній основі, мати інтегровану виробничо-технологічну систему функціонально взаємопов'язаних підприємств, галузей і сфер, об'єднаних спільною кінцевою метою у забезпеченні населення харчовими продуктами в необхідних розмірах і за доступними цінами. Основою формування перспективи існування українського села повинна бути оптимізація пріоритетних напрямів врівноваженого розвитку сільських територій в умовах подальшого реформування аграрної економіки. Досягти поставленого завдання можливо за рахунок вдосконалення організаційно-правових форм господарювання та системи економічних взаємовідносин у цій сфері. Наступним кроком, це усестороннє врахування різнобічних інтересів селянства, диверсифікації підприємницької діяльності на селі та надання сільськогосподарському виробництву багатofункціонального характеру при збереженні екологічно чистого довкілля і розвитку соціальної інфраструктури.

Бібліографічний список:

1. Алейнікова О.В. Система оптових ринків сільськогосподарської продукції: необхідність державного регулювання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=178> (дата звернення: 15.08.2023).
2. Біттер О.А. Ефективність сільськогосподарського виробництва і рівень життя сільського населення. Львів: Українські технології, 2017. 188 с.
3. Войнарченко М. Економічна конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість України. *Економіст*. 2019. № 12. С. 25–27.
4. Андрійчук В.Г. Економічні та соціальні аспекти розвитку АПК і сільських територій. Київ: КНЕУ, 2019. 188 с.
5. Лисюк В.М. Стратегія розвитку оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні. *Економічні інновації*. 2021. Вип. 43. С. 150–159.
6. Сєвідова І.О. Фактори впливу на функціонування оптових ринків овочевої продукції. *Агросвіт*. 2018. № 2. С. 28–32.
7. Халатур С. М. Сталій розвиток сільського господарства та його інноваційне забезпечення. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 34 (1). С. 97–105.

References:

1. Aleinikova O. V. (2020) Systema optovoykh rynkiv silskohospodarskoi produktsii: neobkhdnist derzhavnoho rehuliuвання [The system of wholesale agricultural markets: the need for state regulation]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonallennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, no. 9. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=178> (accessed August 15, 2023).
2. Bitter O. A. (2017) *Efektivnist silskohospodarskoho vyrobnytstva i riven zhyttia silskoho naseleennia* [Efficiency of agricultural production and living standards of the rural population]. Lviv: Ukrainian technologies, p. 188. (in Ukrainian)
3. Voinarenko M. (2019) Ekonomichna konkurentospromozhnist ta investytsiina pryvablyvist Ukrainy [Economic competitiveness and investment attractiveness of Ukraine]. *Ekonomist – Economist*, no. 12, pp. 25–27. (in Ukrainian)
4. Andriichuk V. H. (2019) *Ekonomichni ta sotsialni aspekty rozvytku APK i silskykh terytorii: zb. nauk. pr.* [Economic and social aspects of the development of agriculture and rural areas: a collection of scientific papers]. Kyiv, p. 188. (in Ukrainian)
5. Lysiuk V. M. (2021) *Stratehiia rozvytku optovoykh rynkiv silskohospodarskoi produktsii v Ukraini* [Strategy for the development of wholesale agricultural markets in Ukraine]. *Ekonomichni innovatsii – Economic innovations*, vol. 43, pp. 150–159. (in Ukrainian)
6. Sievidova I. O. (2018) *Faktory vplyvu na funktsionuvannia optovoykh rynkiv ovochevoi produktsii* [Factors Influencing the Functioning of Wholesale Vegetable Markets]. *Ahrosvit – Agrosvit*, no. 2, pp. 28–32. (in Ukrainian)
7. Khalatur S. M. (2019) *Stalyi rozvytok silskoho hospodarstva ta yoho innovatsiine zabezpechennia* [Sustainable development of agriculture and its innovative support]. *Ekonomichniy visnyk universytetu – Economic Bulletin of the University*, vol. 34 (1), pp. 97–105. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023